

A nagyváradai magyar oktatás fellegvára, az Ady Endre Elméleti Líceum¹

Ősi scholák Váradon

Nagyváradon a régebbi időkben is volt már iskola, melyről oklevél is tanúskodik 1374-ből, megemlítvén Benedek püspök intézkedéseit az iskolaalapításra. 1446-ban Péter kanonok emeltetett házat a tanulók oktatása érdekében, majd Vitéz János idejében könyvtárral és sajtóval egészítették ki a tanintézetet. 1660-ban a várnak török elleni védelmezésében a diákok egy része a hazáért dicsően elvérzett, a másik része pedig Debrecenbe vonult a sajtóval együtt. A várból 1699-ben kiűzték a törököket, és Várad püspöke, Benkovich Ágoston, ki újraindította a katolikus életet a városban, tanintézetet alapított. Az iskolát Okolicsányi János püspök bővítette egy új épülettel 1735-ben, majd Patachich Ádám püspök 1759-ben tetemes összeggel egy új iskolát alapított, melyben bölcsészeti tanokat adtak elő. Az ifjúság oktatásával a jezsuiták voltak megbízva. Mária Terézia és II. József uralkodása alatt a tanintézet Akadémia nevet nyert, viszont elvesztette vallásos jellegét.

A XVIII. században Nagyváradon több jelentős iskola is működött, mint az 1699-ben alapított római katolikus fiúgimnázium, amely később a premontrei főgimnáziummá vált (a mai Mihai Eminescu Főgimnázium), 1780-ban a nagyváradai Királyi Jogakadémia és 1771-ben az Orsolya-rendi leánynevelő intézet (a mai Ady Endre Elméleti Líceum).

A XIX. században számos iskolát alapítottak Nagyváradon, amely a kor szellemében az analfabetizmus felszámolását tűzte ki célul.

Fundatio scholae

Iskolánk alapítója, Szentzy István babolcsai apát, váradai éneklő kanonok (1756–1780), egy nemes, de szegény sorsú családból származó gyermek, akit Kassán töltött diákévei alatt az Orsolya-apácák neveltek. Hálából, amikor váradai kanonok lett, 20 000 forintos adományával letette az alapkövét egy építendő zárdának és egy leánynevelő intézetnek Nagyváradon, Szent László városában. 1771. június 10-én kelt levelében Mária Terézia engedélyezte a zárda alapítást. Várad-olasziban telket vásárolt, ahol Szent Anna tiszteletére felszentelt templomot és zárdát építettek, amely otthont adott hat kassai apácának.²

Az első tanév 1772. szeptember 13-án kezdődött meg csupán három bentlakó növendékkel, de még abban az évben a diákok száma 21-re emelkedett. 1774-ben már a bejáró növendékeknek is lehetőségük volt arra, hogy itt tanuljanak. Két párhuzamos osztály indult: egy az úri rétegből származó leányoknak, és egy a szegényebb néposztályból származó gyermekeknek. Az apácák nevelési elve „*a gyermek iránti szeretet és szelídség*” volt, az első főnöknő M. Mária Innocenzia nővér volt.

A zárda épülete idővel szűkösnek bizonyult, így sokszor a folyosókon, nyáron pedig az udvaron tanultak a gyerekek. 1820-tól külön osztályozták a magyar nyelvet. Tizennégy évvel később pedig az iskolai oktatás magyar nyelven zajlott.

Az 1848–1849-es szabadságharc és báró Eötvös József közoktatásügyi miniszter idején tartják meg az első egyetemes tanítói gyűlést, mely a nőnevelés ügyében is határozatot fogadott el. Rendeletet fogadtak el tanítóképző intézetek felállítására. Fáy András értekezésben foglalkozott „*a női nem természetének megfelelő gyakorlati irányú nevelőintézet*” felállításával.³ Ennek értelmében az Orsolya-apácák felső leányiskoláját alapították meg, mely később gyakorlati polgári iskolává alakult. Az iskola hetedik főnöknője, Csobánczy Mária Stefánia tanítói pályája és vezetői munkájának jutalmául koronás arany érdemkereszt kitüntetéssel kapott jutalmul. Az iskola tanulói létszáma a kiegyezésig közel 400 lett.

1858-ban Szaniszló Ferenc püspök kezdeményezésére levelet írnak a bécsi kormányhoz, melyben kérik egy tanítóképző létrehozását. A bécsi kormány 5436-os számú átiratában engedélyezte ezt, és ki-nevezik a tanítóképző első igazgatóját Treleczy József, nagyváradai esperes személyében. A tanítóképző 1859-ben megkapta a nyilvánossági jogot, majd 1899-ben négy évfolyamúvá vált.

¹ Elhangzott a XX. Országos Ifjúsági Honismereti Akadémián. *A Szerk.*

² Öregdiák találkozó Nagyvárad, EMLÉKKÖNYV (1993), Alma Mater Alapítvány, 11. oldal.

³ Öregdiák találkozó Nagyvárad, EMLÉKKÖNYV (1993), Alma Mater Alapítvány, 12. oldal.

Kötelező tantárgyak: magyar nyelv és irodalom, hit- és erkölcsstan, természetrajz, vegytan, történelem, alkotmánytan és jogi ismeretek, mezői gazdaság, ipartan, szabadkézi rajz, szépírási, éneklési és testgyakorlat.

A tanítóképzővel párhuzamosan elemi iskola is működött, amely 1868-ban hat osztályosra emelkedett. Ugyanekkor polgári leányiskola is létrejött, ennek célja az volt, hogy felkészítse a diákokat a középfokú szakiskolákra és a gyakorlati életre. 1890-ben a felső tagozat polgári leányiskola lett.

Érdekes, hogy az iskolába nem csak katolikus diákok jártak, hanem görögkatolikus, református, izraelita, sőt, görögkeleti vallásúak is. A statisztikai kimutatásokból tudjuk, hogy a történelmi Magyarország számos megyéjéből jöttek ide a tanulni vágyó leányok. Bihar vármegye mellett (45) a legtöbb tanuló Szolnok, Szilágy és Szatmár vármegyéből érkezett, de jöttek tanulók Pest, Csík, Kolozs, Abaúj és Zemplén vármegyéből is.⁴

Ekkorára kialakult iskolánk épületegyüttese: 1772–1773 Klauzura-épület (barokk stílus); 1858-ban nem volt elég hely tanítani, ezért egy 13 tengelyes résszel bővítették az iskolát (neogótikus stílus); majd 1877-ben egy 14 tengelyes résszel (neobarokk stílus).⁵

Az első világháború (1914–1918) alatt az iskola folyamatosan működött. *„Ezekben a háborús, politikai változásoktól terhelt időkben is tanítottak, az iskola kiváló képzésben részesíthette növendékeit.”*

Az impériumváltás után a trianoni békeszerződés következtében az iskola számos nehézséget kellett leküzdeni: 1923-ban a hatóságok megvonták működési engedélyét, majd ugyanazon év novemberében bezárták. Újra megnyitja kapuit december 22-én, de nyilvánossági jogát csak 1932-ben nyeri vissza.

1928-ban a polgári leányiskola leánygimnáziummá alakult. Ezután sem volt könnyű sora az iskolának, diákjait megbuktatták, és az oklevelek kiadásának jogkörét korlátozták. Emiatt 10–15-re csökkent az osztályok létszáma.

Kötelező tantárgyak: magyar nyelv és irodalom, latin, német és francia nyelv, bölcsészet, történelem, hit- és erkölcsstan, gazdasági és társadalmi ismeretek, természetismeret, mennyiségtan, rajz, műalkotások ismerete, kézimunka, egészségügy, rendszeres fizetés, varrás, hímzés, szépírási, ének.

Párhuzamosan a leánygimnáziummal tovább működött a tanítóképző négy osztálya. 1934-ig magyar nyelven folyt a tanítás. Az 1933–1934-es tanév végén megfosztották működési jogától, amit csakis úgy nyert vissza, hogy előbb csak részlegesen, majd teljesen bevezeti a román nyelvet. 1937–1939 között az oktatás kizárólag román nyelven folyt. A folytonos veszteség miatt a zárda vezetősége nagy nehézség árán tudta fenntartani a magyar anyanyelvű gyermekek nevelését.

Az 1939–1940-es tanévben az érettségi vizsgán 19 növendék közül 12-en vállalkoztak a megméretetésre az idegen tanárok előtt, melyekből ketten buktak meg.

1940–1944: a magyar közigazgatás bevezetése után az Orsolya-intézet a vallásos nevelésen alapulva irányította és oktatta a növendékeit. A háborús gondok azonban megnehezítették az oktatási intézmény fejlődését. Az egyház és az iskola igyekezett lehetőségei szerint a rászorultakon segíteni.

Az 1944. szeptemberi bombázások mély nyomot hagytak a városban. Ideiglenesen bezárták az iskolák kapuit a szovjet–román hadsereg Váradra való bevonulása miatt.

Az oktatási intézmények új irányelvek alapján kezdték meg újra működésüket, mely a harcok osztályfőnökeire, a vezető dicsőítésére, a munkás-paraszti egység hangsúlyozására alapult.

Iskolánkról a városi tanügyi osztály a következőképpen nyilatkozott: *„Az iskola célkitűzése a burzsoá társadalmi rendszerben az értelmiségi káderek nevelése, a pedagógiai módszerek tudománytalanok, az iskola kezdetben kolostor volt, majd az apácák által vezetett iskola a gazdagok gyerekeit tanította. A nevelés a földesúri-burzsoá rendszer érdekeit szolgálta. Megállapítható, hogy osztályidegen, tehát át kell alakítani.”*⁶

1948-ban S. M. Immaculata nővérnek tudomásul kellett vennie a keserű tényt, hogy alá kell írnia a lemondási okiratot. Isten neve és oltalma nélkül már tovább nem vezethette az intézetet (az 1947–1948-as tanév szeptembere). Így alakult meg az állami tanítóképző, 184 diákkal.

Az 1948-as tanügyi reform értelmében a kommunista-ateista diktatúra államosította az iskolákat, így elvették a nővérektől az iskolát, és megszüntették a rendet, a nővéreket az utcára dobták. Jóllelkű, egykori tanítványaik házában találtak menedéket és otthon azokat, akik életüket adták azért, hogy nemes lelkű, Istent és házáért szerető embereket, anyákat, asszonyokat neveljenek a társadalomnak.

⁴ Ua. 13. oldal.

⁵ Ua. 14. oldal

⁶ Öregdiák találkozó Nagyvárad, EMLÉKKÖNYV (1993), Alma Mater Alapítvány, 25. oldal.

A kommunizmus idején

A II. világháborút követően a tanügyi reform miatt megszüntették az összes egyházi iskolát. Erdélyben a korábbi nagyszámú elméleti középiskola helyett mindössze 22 nyílt meg. Így a nagyváradi volt Orsolya-zárda épületében két iskola működött önálló vezetéssel: a 2. Számú Leányliceum és a 2. Számú Magyar Pedagógiai Leányiskola, amely helyt adott a Lorántffy Zsuzsanna és az Állami Tanítóképző tantestületének és diákjainak is.

Az 1950-es éveket követően a diktatórikus politika megakadályozott egyeseket a tanulásban, az érettségi vizsgára sem engedtek be kulák, kisiparos vagy más „kizsákmányoló” származású diákokat. Eltiltották a ballagást, a szerenádokat, ezeket IMSZ- (Ifjúsági Munkás Szövetség), később KISZ- (Kommunista Ifjúsági Szövetség) gyűlések és elvtársi összejövetelek pótolták. Megfosztották őket még az emlékezés lehetőségétől is.

1954-ben létrejött az esti tagozat. Nagyon sok értelmiségi család kénytelen volt a kommunista párt üldöztetései miatt esti tagozatba iratni gyermekeit, akik közül olyan értelmiségiek kerültek ki, mint például Szilágyi Károly (Európa-hírű operaénekes), Nagy Károly (kutató, az izraeli Mezőgazdasági Minisztérium főosztályvezetője), Aniszi Kálmán (egyetemi tanár, a filozófia doktora).

Az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc megtorlása után a nagyváradi oktatási intézményekben is megtiltották az oktatókat és a tanulókat is. Számos pedagógust letartóztattak, a diákokat kitiltották Nagyvárad iskoláiból. 1956 az Alma Mater történetében is változást hozott, mivel az iskola a 3. Számú Középiskolává alakult, bevezették a koedukált tanítást. A középiskola 5 magyar szakos tanárát eltávolították, hamis vádakkal illették őket (pl. nacionalista szellemben tanítottak). Valójában 5 kiválon felkészült pedagógust távolítottak el, akik lelkiismeretesen, emberséggel nevelték a rájuk bízott növendékeket, Arany János tételmeire vigyázva: „*Legnagyobb cél pedig itt a földi létben, ember lenni mindig, minden körülményben.*”

A személyi kultusz és a Ceaușescu-diktatúra idején

A korszakot 1972. és 1989. között az úgynevezett „nemzeti homogenitás” politikai irányvonala jellemzi, melynek egyik bizonyítéka, hogy eltörlik az „együtt élő nemzetiségek” kifejezést, és „magyar nemzetiségű román”, illetve „magyarul beszélő román” kifejezésekkel váltják fel. Ez a Ceaușescu-vezetés egységes román nemzet elvének felel meg.

Az oktatási rendszer kiszolgálójává vált ennek az irányzatnak. A magyar nyelvű oktatás elsovasztására történő intézkedések nyomán az önálló magyar tanintézetek száma csökken, ilyen körülmények között iskolánk még is megmaradt magyar tannyelvű iskolának, ám 1970-ben felveszi a kommunista Alexandru Moghioroș nevet,⁷ a tanítóképző pedig a Iosif Vulcan Pedagógiai Líceum tagozata lesz.

1983-ban 5. Számú Ipari Líceum névre alakítják át az ipari líceum státus bevezetésével. Elméleti líceum helyett mechanika osztályok, kőolaj és fémegmunkáló szakosztályokat hoznak létre, és létrehozzák a román tagozatot is.

A párhuzamos osztályok A-tól O-ig működtek, megnő a tanulólétszám, ami a színvonal csökkenését eredményezte. Román nyelven folyt minden iskolai és iskolán kívüli tevékenység a kommunista propaganda jegyében. Ebben az időben sok család hagyta el az országot.

Az oktatásban a hangsúly a hazafias nevelésen volt, és az iskolát a Ceaușescu-korszak megvalósításairól készült nagyméretű fotókkal díszítették. Ilyen körülmények között a lelkes és nem csüggedő pedagógusok igyekeztek tudásuk legjavát fektetni a diákok nevelésébe, magyarságukat ösztönözve, amit példáz a diákszakkörök tevékenysége, mint például a színjátszó csoport, az iskolaiújság, kirándulások, táncestek.

Az 1989-es események (az ún. forradalom) mély nyomokat hagyott iskolánk történetében. A forradalmi hangulatot jellemezte, hogy már 1990 januárjában Kolozsváron egy nem nyilvános RMDSZ- (Romániai Magyar Demokratikus Szövetség) gyűlésén Pálfalvi Attila, akkori tanügyminiszter-helyettes felvetette az önálló magyar iskolák létrehozását. Ezen a gyűlésen részt vett Nagy Zoltán tanár úr is, aminek hatására a következő igazgatóválasztáskor megpróbálták ezt megvalósítani. A román tanárok bojkottálták az igazgatóváltást, kihívták a tanfelügyelőséget, végül hosszas tárgyalások után egy hat tagú küldöttség (magyar részről Nagy Zoltán, Kapalai József és Ciubotariu Adrian, román részről Turdean Gheorghe, Popa Țefan és Sfârlea Doina) vitte a közösen szerkesztett kérvényt Bukarestbe. A kérvényt a Nemzeti Megmentési Front tanügyi referense, Petrescu írta alá, aki rácsodálkozott: „*Magyar iskola Romániában? Ilyenről ő még nem hallott. Jót tesz, ha aláírja?*” Hát, aláírta 1990. január 18-án,

⁸ A névadó a magyar nemzetiségű Mogyorósi Sándor, a román kommunista párt bizottsági tagja.

ennek következtében a román tagozat elhagyta az iskolát és a Pártkabinet jól felszerelt épületében megalapították a Gheorghe Lazăr román liceumot, míg az iskolában maradt magyar tagozat 1990. január 27-én, Ady Endre születésnapján felvette a nagy költő nevét. Így lett a régi schola Ady Endre Elméleti Líceum. A régi-új iskola 12 új osztállyal bővült, a város legnagyobb önálló magyar iskolája lett, igazgatója Jankó Szép Sándor.

A nagy hagyományú iskolánkban az elméleti oktatás mind reál, mind humán osztályokban folyt: matematika-fizika, matematika-informatika, természettudományok, valamint nyelv, illetve társadalomtudományok. Bevezették újra az esti tagozatot is, lehetőséget adva azoknak a magyar fiataloknak, akik nem tudták befejezni tanulmányaikat, hogy itt folytassák. Az osztályok létszáma elérte a 36-ot. Sajnos, mára különböző okok miatt ez 27-re csökkent (megszűnt az esti tagozat, csökkent a magyarság lélekszáma Váradon).

Az iskola mindenkori vezetősége, a szülői munkaközösség, az öregdiákok szívügyüknek tartották az iskola fejlesztését. Ma korszerű tantermekben, szaktantermekben, laboratóriumokban folyik az oktatás, melyet kiegészít a több mint 40 000 kötettel rendelkező könyvtár és olvasóterem, mely a legnagyobb városunkban. Az oktatás mellett iskolánkban működik Színjátszó Kör (Epepe és Létra), Vitakör, Tánckör, Kórus, Robotika Szakkör, Diáktanács, Zabhegyező, Iskolaujság, Olvasóköri, Kultúrkör, Rajzkör, cserediák programok (németországi, magyarországi, hollandiai testvériskolai kapcsolatok), Révai Miklós Szakkollégium (lehetőséget biztosít a tanulók tudományos kutatásainak elősegítésére), Rákóczi Szövetség (kapcsolatfenntartás a Kárpát-medence számos iskolájával), partnerszerződés a Honismereti Szövetséggel, Ady Endre Sportklub – tájfutás, futball. Tanulóink számos hazai és nemzetközi tantárgyversenyen vettek részt. Bors Vencel informatikai Balkán Bajnok; András Csaba informatika III. hely Finnországban; Zabihi Arashk magyarországi kémia versenyen I. hely; Dadai Csaba ezüstérem a kazahsztáni fizikaversenyen. Nagyon jó eredményeket értek el a Nemzetközi Magyar Nyelversenyen, az Ady Endre Szavalóversenyen, valamint számos történelmi vetélkedőn, melyeknek többek között színhelye a mi iskolánk is, ilyen a Varadinum kárpát-medencei középiskolás diákok történelmi vetélkedője, matematika verseny-Gordiusz, TUDEK-en Károly József Irenaeus fiatal kutatók köre egy természettudományi és egy társadalomtudományi szakosztállyal stb.

1992-ben a tanárok egy csoportja létrehozta az Alma Mater Alapítványt, melynek célja az iskolánkban folyó oktatómunka segítése és a magyar közösség megerősítése volt. Az alapítvány gyűjtést rendezett egy ifjúsági közösségi ház létrehozására, amely meg is valósult Aranyosláposon, a Nyugati-Ercheységben, ahol tábortokat, továbbképzéseket, kirándulásokat szoktak szervezni.

Az iskolánk történetéhez tartozik, hogy igyekszik szoros kapcsolatot tartani a „vén” diákokkal. Minden év május utolsó szombatján megrendezik az Iskolanapot, melynek kapcsán Arany- és Vas-diplomát osztanak ki az 50 és 60 éve végzeteknek, és a mostani diákok változatos programokon vesznek részt, ahol megmutathatják önmagukat. Ötévente világtalálkozót is szervezünk, és ezek eseményeit emlékkönyvekben is rögzítik. Ezen eseményen iskolánk diákjainak lehetőségük nyílik találkozni az iskola kiemelkedő volt diákjaival, akik az élet számos területén nagy sikereket értek el. Így írók, színművészek, orvosok, tudósok és sportolók. Például Varga Enikő, az ELTE adjunktusa; Meleg Vilmos, Firtos Edit és Hajdú Géza, a Szigligeti Társulat színművészei; Sztojanov István előadó tanár a bukaresti Politechnikai Intézet elektronika szakán; Závodszy Péter, a Magyar Tudományos Akadémia debreceni Atommagkutató Intézetének doktora; Gáspár Attila, a Szentgyörgyi István Színművészeti Akadémia tanára; Horváth Ildikó úszó és Szabó Katalin tornász, akik a nemzeti válogatottban is szerepeltek.

Megkérdeztük iskolánk volt és jelenlegi igazgatóitól és egykori diákjától, hogy mit jelentett számukra az iskola, mit jelentett diákjának, tanárának, majd később igazgatójának lenni?

Tóth Márta, tanár és igazgató: *„Diákként a tudást, magatartásformát, magyar közösséget. Tanárként, majd igazgatóként a haladó hagyományok, az emberi értékek megtartását és továbbadását, a magyar közösség tudatos építését.”*

Vad Márta, tanár és igazgató: *„Diákként az iskola olyan volt, mint egy meleg fészek, ahol a tanárokól mindig megkaptuk azt, amire szükségünk volt, tudást, figyelmet és jóneveltséget. Igazgatónként is a nevelésre és az odafigyelésre szeretnék hangsúlyt fektetni, a diákok kitűnő eredményei mellett. Tanárként minden tudásomra szükségem van, hogy megfelelően tudjam elültetni a diákokban a tanulás magvait.”*

István Tibor, tanár és igazgató: *„Ideális lehetőséget jelentett számomra az önmegvalósításra, nagyon sok tehetséges tanítványom volt és ez sikeressé tette a munkámat. A tanítás nekem örömforrás volt. Igazgatóként szerencsés körülmény volt, hogy olyan tanárkollegákkal dolgozhattam, akik minden szempontból különlegesek voltak.”*

Meleg Vilmos, színművész: „Olyan körülmények között voltam az Alma Mater diákja – Alexandru Moghioros Liceum –, amikor a Ceaușescu korszak elrománosító politikájára következtében bevezették a román osztályokat, ám tanárainknak köszönhetően iskolánk megmaradt a magyar közösség fellegvárának. Magyar tanárainknak, a színjátszó csoportnak, a kialakulóban lévő Kortárs színjátszóközösségnek, az iskolaiújságnak köszönhetően irányultam a színészi pálya felé.”

(A nagyváradi Ady Endre Elméleti Líceum tanulóinak munkája, felkészítő tanár: Fleisz Judit)

Mărcuțiu-Rácz Dóra–Oláh Márta–Tóth Emerencia

Irodalom. EMLÉKKÖNYV. Öregdiák találkozó Nagyvárad, Alma Mater Alapítvány, Nagyvárad, 1993; Jubileumi évkönyv. Ady Endre Líceum 225 éve. Nagyvárad, 1997; ÉLETKÉPEK. Emlékkönyv az Ady Endre Líceum fennállásának 230. évfordulójára alkalmából. Alföldi Nyomda, Debrecen, 2002; *Péter I. Zoltán*: Nagyvárad 900 éves múltja és épített öröksége. Noran Kiadó, Budapest, 2005; KRÓNKA. 235 éves az iskolánk. Prolog Kiadó, Nagyvárad, 2007; *Fleisz János*: Nagyvárad várostörténete. Sapientia Varadiensis Alapítvány, Nagyvárad, 2011.

Az Aradi Csiky Gergely Főgimnázium története¹

„Regényt, nem, eposzt kellene írnom erről az iskoláról. És ódát minden drága tanáromról. Igen, megérdemlik az exegi monumentumot... Az ércnél maradóbb emlék bennünk, volt tanítványaiban él tovább.”

Ficzay Dénes: Emlékkönyv²

Iskolám épülete 2013-ban 90 éves lett. Egykori magyartanára, Ficzay Dénes irodalomtörténész így írt erről az épületről: „Az én iskolám nem évszázados, ősi kollégium, csak a nehéz időkben (1923-ban) áldozattal összehozott cicomátlan kétemeletes épület. Mégis számomra ez az épület mindig minden volt.”³ Mára már az iskola épülete, amely eredetileg kilenc tanteremmel és egy tornateremmel rendelkezett,⁴ gyönyörűen megújult, jelentősen kibővült és én büszke vagyok arra, hogy megyek egyetlen magyar középiskolájának a diákja lehetek. Fontos azonban megjegyezni, hogy Aradon az oktatás gyökerei sokkal mélyebbre nyúlnak vissza. Az első iskolát a városban 1702-ben megalapította Höfflich Kamill atya, minorita szerzetes nyitotta meg, amelyet később gimnáziummá fejlesztettek és amelyben kiváló minorita tanárok tanítottak. (Lakatos Ottó, Winkler Bruno stb.) Értékes adat a „Nagy Gimnasium” 1853–54-es évi *Értesítőjében*, hogy mai főgimnáziumunk névadója, Csiky Gergely abban a tanévben a III. osztály diákja volt.⁵ A minorita Lakatos Ottó által vezetett iskolának 339 diákja volt.⁶ Mivel a város fokozatosan kinőtte az épületet, 1869-ben új gimnázium építéséről döntöttek, amelynek alapkövét báró Eötvös József, akkori kultuszminiszter tette le. A Magyar Királyi Főgimnázium, amelynek építése a Bibich Alapítvány kamataiból történt, 1873-ban nyitotta meg kapuit. Impozáns épületét Trefort Ágoston, vallás és közoktatásügyi miniszter „páratlannak” nevezte az egész hazában. A Diescher József, pesti műépítész tervei alapján emelt iskola klasszicista mellvédje felett a két ifjú diákot karjaival védelmező nőalak utalni kívánt az épület rendeltetésére. Monumentális csarnoka, 250 férőhelyes barokk és romantikus motívumokkal ékesített díszterme, széles folyosói és tágas osztályai mai szemmel nézve is elismerést érdemelnek. AZ 1874–75-ös tanévben az épületben beindult a Főreál Tanoda is. Az iskola jó hírét növelték jeles tanárai is: a történész Márki Sándor és Jancsó Benedek, a nyelvész román akadémikus Ioan Goldis, a szótárkészítő későbbi igazgató Burián János, vagy a Főreál történelemtanára, a Spectator néven ismert jeles publicista, Krenner Miklós.⁷ Említésre méltó, hogy a Magyar Királyi Főgimnázium tulajdonában volt az Orczy-Vásárhelyi egyesített könyvtár közel 22 000 kötete, amelynek

¹ Elhangzott a XX. Országos Ifjúsági Honismereti Akadémián. *A Szerk.*

² *Ficzay Dénes*: Emlékkönyv. Az Aradi Kölcsey Egyesület könyve, 122.

³ Uo. 21

⁴ *Ujj János*: A Katolikus Főgimnáziumtól a Csiky Gergely Főgimnáziumig. In: 90 éves az iskolánk 1923–2013. Arad, 2013. 10.

⁵ *Olasz Angéla*: A mi iskolánk. In: 90 éves az iskolánk. I. m. 20.

⁶ *Réhon József*: Hét évtized története 1919–89. In: *Péter András–Réhon József*: Iskola a Kálvin János utcában. Irodalmi Jelen Könyvek, Arad, 2011. 17.

⁷ *Puskel Péter*: Arad marad. Alma Mater Alapítvány, Arad, 1997. 41–45.